

ГЛОБАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

- Глобальні виклики для сучасної культури
- Конфігурації пам'яті в контексті глобалізації
- Національно-культурна ідентичність: сучасні трансформації
- Релігія та релігійна культура: історія та сучасні трансформації
  - Сучасні форми актуалізації мистецької спадщини
- Гуманітарна освіта в умовах глобалізації: проблеми, підходи, рішення

**29-30 жовтня 2021 року
м. Львів**

УДК 130.2"20"(06)
ББК 87.667.1я431
Д 85

Глобальні трансформації у сфері культури: виклики сьогодення. Матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Львів, 29-30 жовтня 2021 р.). – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2021. – с. 163.

Концепція збірника ґрунтується на всебічному розгляді проблем культури і суспільства в умовах глобалізаційних процесів сьогодення. Тексти, представлені на широкий загаль дослідниками, висвітлюють нагальні питання філософських тлумачень глобальних і локальних проблем сучасної культури, трансформацій соціокультурного простору, національно-культурної ідентичності, релігій та релігійної культури, мистецтва, моралі, освіти, цінностей та смислів.

Організатори конференції не завжди поділяють думку учасників. За достовірність інформації відповідають автори матеріалів. У збірнику максимально точно відображено орфографію та пунктуацію, запропоновану авторами.

© Львівський національний університет
імені Івана Франка
© Філософський факультет ЛНУ

3. Wiesinger, Peter. Das österreichische Deutsch in Gegenwart und Geschichte. (Austria: Forschung und Wissenschaft – Literatur- und Sprachwissenschaft 2) Wien 2014, 512 S.

4. Остапович О. Я. Національно марковані фразеологічні одиниці австрійського варіанту в сучасній німецькій мові: Дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ, 1999. 207с.

5. Сулим В.Т. Узуальна дивергентність дієслівних фразеологізмів у національних варіантах сучасної німецької мови : Дис... канд. філол. наук: 10.02.04/ Київ. 1994. 202 с.

Мандришук Лариса (Львів, Україна)

ФІЛОСОФІЯ ЕКЗИСТЕНЦІЇ ТА ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ФІЛОСОФІЯ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ КУРЙОЗИ В УКРАЇНІ

Якщо навколо назв *філософія екзистенції* (Existenzphilosophie) та *екзистенціалізм* (Existentialismus) свого часу – у 40-і та 50-і роки 20 ст. – у Німеччині точилися гострі дебати про їх розрізнення, бо через їх переклад із німецької на інші мови вони часто просто ототожнювалися, що викликало плутанину і що, на жаль, доволі інтенсивно відбувається й до сьогодні в Україні, ситуація ж із назвами *філософія екзистенції* (Existenzphilosophie) та *екзистенційна філософія* (existentielle Philosophie) виглядає ще заплутанішою, адже сягає коренями часів, коли ці назви зароджувалися та конкурували між собою спочатку у німецькомовному, а пізніше – й в іншомовних середовищах.

Назву *Existenzphilosophie* ввели в обіг німецькі католицькі теологи та історики філософії, які зацікавилися ідеями К'єркегора та їх поширенням. Так, наприклад, Гайнріх Барт згадував про пізню філософію Шеллінга як про філософію екзистенції, яка вплинула на мислення К'єркегора [5, S. 198], а також розглядав онтологію Гайдеггера як філософію екзистенції [6, S. 512; 7, SS. 110-111]. Цю назву використовує ще один католицький теолог та філософ – Еріх Пшивара, коли визначає погляди К'єркегора як філософію екзистенції (Philosophie der Existenz), яка виникла на підґрунті протиставлення її до філософії Гегеля, яка, на думку Пшивари, має всі ознаки філософії есенції (Philosophie der Essenz) [12, S. 26]. Також й Зігфрід Марк, німецький філософ та прихильник ліберальної демократії, бігло згадує про *Existenzphilosophie* у своїй роботі «Діалектика у філософії сучасності» (1929), коли пише про фундаментальну онтологію Гайдеггера, не роблячи принципової відмінності між поняттями екзистенціалізм та філософія екзистенції [11, SS. 144-146]. Але про поняття *Existenzphilosophie* як цілий напрям у філософії, що має свої характерні риси, особливості та власних представників (перш за все: К'єркегор, Ясперс та Гайдеггер), вперше пише все ж Фріц Гайнеманн у своїй книзі «Нові шляхи філософії» (1929), де називає її фундаментальною філософією, “яка вміщає в собі буттєві принципи самого екзистуючого” [10, S. 402] та напрямом, “який націлений на те, щоб подолати односторонність як раціональної, так й ірраціональної філософії. Замість того, щоб виходити із картезіанського cogito (у своєму подвійному значенні як свідомість і як мислення), вона починає із суб'єкта у своєму потрібному відношенні до людини, до універсуму та до Бога” [9, S. 11].

На українську мову назву *Existenzphilosophie* доволі часто передають як “екзистенційна філософія”. Це, зокрема, робить відомий український дослідник в цій області – Андрій Дахній [1, с. 34], хоча одночасно вказуючи й на інші вірні варіанти перекладу такі, як “філософія екзистенції” та “філософія існування” [ebd.]. Подібний підхід використовують й перекладачі з німецької на українську мову (М. Култаєва, В. Кебуладзе, В. Терлецький) книги Рьода «Шлях філософії: XIX–XX століття» [2, с. 200]. Однак такий варіант перекладу назви *Existenzphilosophie* як *екзистенційна філософія* все ж примножує поняттєві неточності, хоча з граматичної точки зору його й не можна назвати невірним, бо тоді постає питання, як потрібно перекладати іншу назву – *existentielle Philosophie*, яка в німецькомовному просторі спочатку конкурувала з

Existenzphilosophie і переклад якої у французькій мові (*philosophie existentielle*) прижився краще, ніж за іншу назву (*la philosophie de l'existence*). Особливо враховуючи ще й те, що в першій третині 20 ст. в німецькому теологічно-філософському дискурсі, у якому й зароджувалися екзистенційні віяння та відповідна термінологія, *Existenzphilosophie* та *existentielle Philosophie* мають відмінні риси та особливості.

Назва *existentielle Philosophie* вперше зустрічається у німецькомовному контексті, що виникла через рецепцію К'єркегорових ідей. Так, наприклад, теолог австрійського походження та професор філософії Берлінського теологічного університету Ервін Райзнер у 1933 році видав статтю «Філософія екзистенції та екзистенційна філософія» («*Existenzphilosophie und existentielle Philosophie*»), у якій він розмірковував про відмінність філософії екзистенції від екзистенційної філософії. Представниками екзистенційної філософії Райзнер розглядав К'єркегора, Ніцше та Отто Вайнінгера – австрійського філософа, який став відомим через свою роботу «Стать і характер» (1903) [13, S. 57], а представниками філософії екзистенції – академічних філософів Ясперса і Гайдеггера [13, SS. 59, 65]. Філософію екзистенції Райзнер бачив радше в негативному світлі, а саме – як тогочасну філософію, яка бере за основу класичний ідеалізм та феноменологічно-дескриптивний метод пізнання і пояснення дійсності, а також якій є далекою “пристрасть мислення” і вкоріненість в регіон, в межах якого той чи інший філософ по-справжньому ставить питання про екзистенцію чи власне існування [13, SS. 57-58]. Філософію екзистенції Райзнер навіть називає “неекзистенційною”: «Неекзистенційна філософія екзистенції (*Die unexistentielle Existenzphilosophie*) є такою філософією, яка замість того, щоб по-філософськи прийняти рішення, тільки теоретизує по-філософськи про рішення, і яка хоча й дуже багато і залюбки говорить про “конкретну ситуацію” на противагу до “неісторичної” всезагальності, однак все ж несвідомо сама витворює поняття загального із своєї “конкретної ситуації” і таким чином насаджує корону лише даремно побороному злу» [13, S. 58]. Райзнерова критика філософії екзистенції націлена в основному на ідеї Ясперса (екзистенції, історії, конкретної ситуації, миті, рішення, тощо), які він намагався проаналізувати, і які, до правди сказати, Райзнер доволі часто помилково трактує. Як один із прикладів цього – Ясперсове поняття екзистенції, під яким Райзнер зрозумів лише певну “діалектичну протилежність *Dasein*” (тілесність та існування людини) [13, S. 60], що може хибно здатися лише на перший погляд, адже екзистенція, за Ясперсом, хоча і є трансцендентним людини, її самобуттям, але воно не існує поза межами тілесності людини – її іманентності – і є єдиним цілим із ним.

На противагу до філософії екзистенції Райзнер розглядає екзистенційну філософію не вченою теорією про екзистенцію, що ґрунтується на засадах ідеалізму, а філософією, яка народжується у глибокому потрясінні втрати і пошуку сенсу власного життя: «Екзистенційна філософія, отже, може бути тільки криком про допомогу того, хто втратив сенс життя (*Existenzlosen*), і більше нічого іншого. Де вона хоче бути чимось іншим, там вона є виключно екзистенційно-філософським (*existenzphilosophisch*) обрамленням ідеалізмом, навіть й якщо вона так рішуче відкидає ідеалізм в теорії» [13, S. 61].

Назву *екзистенційна філософія* (*philosophie existentielle*) починають використовувати й у французькій мові. Одним із перших був Лев Шестов: у своїх розвідках про К'єркегора («*Kierkegaard et la philosophie existentielle*», 1936), на що вказує також й Едвард Берінг, який досліджував історію екзистенціалізму до Сартра [4, Р. 477]. Шестов чітко протиставляє екзистенційну філософію К'єркегора (“*la philosophie existentielle kierkegaardienne*”) до спекулятивної філософії, яку він ще зрідка називає філософією екзистенції греків (“*la philosophie de l'existence grecque*”) [8, Р. 320], яка ґрунтується на раціональних доведеннях, строгій логіці та чіткій системі філософських категорій. Натомість екзистенційна філософія виходить поза межі строгості пояснень і є у випадку із К'єркегором швидше боротьбою віри із розумом.

Про відмінність екзистенційної філософії від філософії екзистенції заявляв й Гайнеманн. На відміну від філософії екзистенції, яка за основний принцип обрала екзистенцію, і яка у своїх послідовниках швидше набрала форми онтологічного (Гайдеггер) чи метафізичного (Ясперс) вчення про екзистенцію, екзистенційна філософія не займається “лише словами чи символами і їх маніпуляцією, поясненням наукових речень чи пустою балаканиною” [9, S. 185], а є філософією мислення і діяльності одночасно, яка виникає на основі пережитого досвіду людини і яка творить її духовний світ. Гайнеманн вважав, що ні німецькі філософи екзистенції, ні французькі екзистенціалісти не стали провідниками нашого часу, але “те, що ми потребуємо – це не філософії екзистенції, а – екзистенційні філософи” [9, S. 186].

На українську мову назву *Existenzphilosophie* спробували по-іншому передати також О. Кислюк та Р. Осадчук при перекладі книги Ясперса «Психологія світоглядів» (1919) – як “екзистенцфілософія” [3, с. 11]. Такий підхід хоч і не продовжує плутанини із екзистенційною філософією, яку деякі автори протиставляли до філософії екзистенції, однак все ж є невдалим, бо така конструкція слова є чужою для української мови. Тому варіанти перекладів німецьких назв *Existenzphilosophie* та *existentielle Philosophie* як філософія екзистенції чи філософія існування та екзистенційна філософія виглядають все ж доречнішими, зважаючи на їх історію формування та взаємоконкурування.

Література

1. Дахній А. Мартін Гайдеггер та екзистенційна філософія: монографія. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2018.
2. Рьод В. Шлях філософії: XIX–XX століття / Пер. з нім. М. Култаєвої, В. Кебуладзе, В. Терлецького. К. : Дух і Літера, 2010.
3. Ясперс К. Психологія світоглядів / Пер. з нім. О. Кислюка, Р. Осадчука. К. : Юніверс, 2009.
4. Baring E. Anxiety in Translation: Naming Existentialism before Sartre // History of European Ideas. 2015. Vol. 41, No. 4. PP. 470–488.
5. Barth H. Kierkegaard – der Denker: vier Vorlesungen // Zwischen den Zeiten. 1926. Bd. 7. SS. 194–234.
6. Barth H. Ontologie und Idealismus // Zwischen den Zeiten. 1929. Bd. 7. SS. 511–540.
7. Barth H. Philosophie, Theologie und Existenzproblem // Zwischen den Zeiten. 1932. Bd. 10. SS. 99–124.
8. Chestov L. Kierkegaard et la philosophie existentielle. Paris : Vrin, 2006.
9. Heinemann F. Existenzphilosophie: lebendig oder tot. Stuttgart : Kohlhammer, 1963.
10. Heinemann F. Neue Wege der Philosophie. Leipzig : Quelle & Meyer, 1929.
11. Marck S. Die Dialektik in der Philosophie der Gegenwart. Bd. 1. Tübingen : Mohr, 1929.
12. Przywara E. Das Geheimnis Kierkegaards. München, Berlin : R. Oldenbourg, 1929.
13. Reisner E. Existenzphilosophie und existentielle Philosophie // Zwischen den Zeiten. 1933. Bd. 11. SS. 57–78.

César Rodríguez Orgaz (Madrid, España)

Yakovyna Oksana (Kiev, Ucraina)

LA ESCUELA Y LA UNIVERSIDAD DE SALAMANCA Y SU PROYECCIÓN A
EUROPA DEL ESTE (siglos XVI y XVII)